

ральная дзейнасць.

Дзеля таго я звачуюся да ўсіх, хто мае вывезеныя з Бацькаўшчыны тэатральныя творы або ведае, у каго яны ёсць на гэтым баку зязэзнае завесы, з просьбаю наказаць мне пра гэта на адрыве <...>.

Даведаўшыся, якія дзе ёсць творы, будзем старацца іх размножыць.

Адна культура — лек, другая — атрута

У цікавай зацемцы праз шырокую дзейнасць беларускіх майстроў у Маскоўшчыне ў XVII ст. (Беларускія майстры ў Маскоўшчыне // Бацькаўшчына, № 16 (298) з 1956 г.) сп. А. Будзіч кажа, што „святло культуры й цывілізацыі йшло ў Маскоўшчыну зь беларускае зямлі, *несенае ў добрай веры* (падчыркненьне мае. — Я.С.) сынамі беларускага народу“. Культура, „несеная ў добрай веры“, значыцца, несеная самахоць. Здаралася й гэтак. Але ня было гэтак у тэй вялізнай масы беларускіх майстроў, праз каторых кажаць у зацемцы. Апынуліся яны ў Маскоўшчыне ў часе вайны Беларусі з Маскоўскім гаспадарствам у 1654—1667 г. не самахоць, але былі сілком вывезеныя маскоўскім акупантам. Беларускія майстры, ды не адны майстраве, былі ў гэным часе вывозжаныя да Маскоўшчыны й прынуканыя рабіць на Маскоўцаў зусім чыста так, як па Другой сьветнай вайне былі вывезеныя да СССР розныя нямецкія спэцыялістыя.

У тэй-жа зацемцы аўтар кажа: „Цяжка запярэчыць узаемны ўплыў беларускае й расейскае культураў, як цяжка наагул пярэчыць узаемнасьці культурных уплываў двух суседніх народаў“. Культура рэч дадатная і, калі гэтак кажацца, дык кажны зразумее, што й расейскія культурныя ўплывы ў Беларусі мелі дадатны характар. Ня было, адылі, так. Найперш трэба агульна зацеміць, што Беларусы ніколі не накідалі Маскоўцам, як і іншым, прынукаю свае культуры, наадварот, як і ў прыпадку з майстрамі, Маскоўцы вельмі часта прынукалі Беларусаў пашыраць свае ўменьні ў Маскоўшчыне. Прымеж таго Маскоўцы прынукаю шырылі сваю культуру ў Беларусі, галоўна мову і зь ёю літаратуру ды хвальшаваную гісторыю, адначасна забараняючы культуру беларускую. Мэта гэтага шырэння было — забіць беларускае нацыянальнае сьвядом’е, узгадаваць сваёй культурай Беларусаў так, каб яны здрадзілі самым сабе і пачалі ўважаць сябе за Расейцаў, каб сталіся расейскімі парабкамі, проста гноем дзеля маскоўскага росту.

І найлепшая рэч можа быць лекам і атрутаю, залежна ад таго, як яе ўжыць. Дыкжэ культура беларуская прычынялася да развою Маскоўшчыны, а культура расейская забівала беларускае нацыянальнае жыцьцё. Уся чыста прыношаная да Беларусі расейская культура мела сваёй мэтай беларускую сьмерць. Але каб зь лепшае рэчы, з высокае навуковае ўстановы Беларусы не скарысталі пасвойму, на сваю карысьць, дык зачыніўшы ў Беларусі ўсе высокія школы, Расейцы не дазволілі Беларусам і ніводнае высокае школы расейскае. Да 1921 на ўсёй вялізарнай тэрыторыі беларускай, як на захопленай у 1772, 1793 і 1795 гадох у часе падзелу Беларусі, так і на адарваных уперад часьцях ад беларускае цэласьці ня было ніводнае высокае школы. Але закладалі ў Беларусі расейскія пачатныя школы дзеля масавага абрусеньня ды настаўніцкія й духоўныя сэмінарыі і настаўніцкія інстытуты дзеля ўзгадаваньня янычараў.

Тое, што расейскія камуністыя робяць цяпер у Беларусі, ёсць далейшым развоём таго, што Расейцы рабілі ў нас уперад.

За такую культуру-атруту мы ня можам быць удзячныя Расейцам, наадварот, маем яе ненавідзец і атрасацца зь яе. Тое самае павінны мы рабіць і з падобнай культураю польскай у Беларусі.